

Õiguskantsleri Kantselei

MTÜ Convictus Eesti
convictus@convictus.ee

Teie 04.07.2024 nr

Meie 12.07.2024 nr 14-5/241119/2404145

Hea avaldaja

Palusite õiguskantsleril kontrollida karistusregistri seaduse § 28 põhiseaduspärasust. Leidsite, et Riigi Teatajas olevad karistusandmete kättesaadavust tuleb pärast teatud perioodi piirata. Teie hinnangul on inimestel keeruline ennast ühiskonnas tõestada, kuna neid puudutavad kohtulahendid on avalikult kättesaadavad ja isegi pärast 10 aastat seaduskuulekat elu võivad nad silmitsi seista raskustega töökoha leidmisel või pangalaenu saamisel.

[Karistusregistri seaduse](#) (KarRS) § 28 järgi asendatakse avalikustatud kohtulahendites või muudes registrisse kandmise aluseks olnud ametnike avalikustatud otsustes pärast isiku karistusandmete kustutamist registrist isiku nimi initsiaalide või tähemärgiga.

Isiku nime ei asendata, kui isik on süüdi mõistetud karistusseadustiku §-s 89–93, 95–112 või 114, § 133 lõikes 2, § 134 lõikes 2, §-s 135, 141 või 142, § 143 lõikes 2, § 1431 lõike 2 punktis 1, §-s 144–146, 175–179, 184, 185, 187, 237, 255, 256, 268, 394, 403–405, 414, 415 või 418 sätestatud süüteo toimepanemise eest.

Vastavalt põhiseaduse §-le 11 tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Piiratavateks põhiõigusteks on praegusel juhul perekonna- ja eraelu puutumatus (PS § 26) ning igaühe õigus informatsioonilisele enesemääramisele (§ 19). Põhiseaduse § 26 teisest lausest tulenevalt võib inimese eraelu puutumatus õigust piirata vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Seega on Riigikogu ülesanne seadusandjana hoolikalt kaaluda, kui palju võib inimese kohta käivaid andmeid avalikustada.

Kõnealune säte on seaduses juba 1. jaanuarist 2008. Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (1026 SE) [seletuskirja](#) kohaselt oli KarRS § 28 teises lauses sätestatud erandi eesmärk eelkõige kuritegevuse ennetamine ning andmete avalikustamist õigustas avalik huvi. Leiti, et põhjendatud on piirata avalikustamise lõpetamise nõudeõigust teatud eriti ühiskonnaohtlike süütegude toimepanemise eest süüdimõistetud isikute puhul, arvestades avalikustamise preventiivset toimet, teo toimepanemise ulatust või rikkumise raskust. Kuritegude koosseisude loetelu koostamisel lähtuti kuriteo ohtlikkusest ühiskonnale, mõjust alaealise normaalsele arengule, isiku võimalikust panusest kuriteo toimepanemisel, tahtluse astmest, tekitatud kahju liigist ja suurusest ning seadusandja poolt sätestatud karistusest. Kokkuvõtvalt leiti, et eriti just ühiskonnaohtlike süütegude toimepanijate puhul kaalub avalik huvi üles andmesubjekti erahuvi teda negatiivselt iseloomustavate andmete avalikustamise lõpetamiseks ka pärast karistuse kustumise tähtaega. KarRS § 28 teises lauses

sätetatud erandit selgitati ka 2010. a karistusregistri seaduse eelnõu (762 SE) [seletuskirjas](#), milles märgiti, et võimalus saada karistusandmeid teise isiku kohta aitab omakorda kaasa isikute õiguste ja vabaduste kaitsel.

Õiguskantsler tõstatas 2010. aastal karistusregistri seaduse eelnõule [arvamust](#) avaldades ka küsimuse KarRS § 28 ulatusest ja võimalikust ebaproportsionaalsusest. Õiguskantsler juhtis Riigikogu õiguskomisjoni tähelepanu asjaolule, et teatud aja (nt 10 või 20 aasta) möödudes ei pruugi sellises ulatuses avalikustamine olla enam õiguspärane (isiku eraõigus kaalub avaliku huvi üle) ning viitas võimalusele lisada sättesse kohtu kaalutusõigust lubav sätte. Õiguskomisjonis leiti siiski, et kuna normis loetletud kuritegude näol on tegemist ühtede kõige raskematega ja ühiskonnas hukkamõistetavatega süütegudega, siis on avalikkusel õigus teada ka tegude toime pannud isikuid ning kujundada antud teadmise valguses oma käitumist nende suhtes. Samuti rõhutati, et need konkreetselt KarRS § 28 teises lauses nimetatud kuriteokoosseisud on välja valitud peale põhjalikku ja hoolikat kaalumist.

Õiguskantsler hindas KarRS § 28 regulatsiooni ka 2014.aastal ning leidis, et KarRS § 28 ei ole vastuolus põhiseadusega, kuna sellist riivet õigustab avalikustamise preventiivne mõju, kuritegevuse ennetamine ja avalik huvi teada lisaks sättes viidatud kuritegude toimepanemisele ja karistamisele ka teo toimepannud isikuid (õiguskantsleri 22.10.2014 seisukoht nr 6-1/141256/1404394). Kuigi õiguskantsler ei pidanud KarRS § 28 regulatsiooni abstraktselt hinnates põhiseadusevastaseks, kuna Riigikogu eesmärgid ja põhjendused on mõistetavad, ei saa välistada, et mingil ajahetkel ja asjaoludel võib kõnealune riive osutuda siiski ebaproportsionaalseks. Seda eriti juhul, kui mõistetud karistus on kustinud ning inimene on elanud õiguskuulekat elu.

Sellisel juhul on konkreetsel inimesel oma õiguste kaitseks kõige tõhusam pöörduda maakohtu poole taotlusega asendada oma nimi kohtulahendis initsiaalidega, tuues ühtlasi välja, et KarRS § 28 teine lause võib olla vastuolus põhiseadusega, kuna ei võimalda näiteks kaalumist, kas konkreetse kuriteo toimepanemise asjaolud on sellised, mis jätkuvalt õigustavad kohtulahendis nime avalikustamist. Ühtlasi võiks juhtida kohtu tähelepanu sellele, et puuduvad kehtivad karistused ning ka selgitada, kuidas karistusandmete jätkuv avalikustamine inimest mõjutab (keeruline leida tööd, pangad keelduvad laenu väljastamisest jne). Nii saab konkreetse juhtumi asjaoludele tuginedes paremini analüüsida kõnealuse normi põhiseaduspärasust. Samuti on võimalik kohtus tõstatada kõnealuse normi vastavus Euroopa Liidu õigusele (vt [isikuandmete kaitse üldmääruse](#) art-d 10 ja 86).

Täname olulise küsimuse tõstatamise eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Kristel Lekko
õigusteenistuse juhataja-õiguskantsleri nõunik
õiguskantsleri volitusel

Kristel Lekko 693 8443
Kristel.Lekko@oiguskantsler.ee